

splošnega jezikoslovja. Če izhajamo iz te Havránkove resnice, bodo za vse dobre sloveniste enako pomembna njegova znanstvena dela s področja slovanskega jezikoslovja in bohemistike, ki jih v našem spominskem zapisu ne moremo podrobneje obravnavati. Naj bosta torej samo navedeni njegovi deli, ki ju je avtor ustvaril v obdobju med vojnama in sta še danes strokovno neprešeni: *Genera verbi v slovanskih jezikih in Razvoj češkega knjižnega jezika*.

Kot usmerjevalec in organizator češkega znanstvenega življenja je Bohuslav Havránek urejal pomembne strokovne publikacije in jezikoslovna glasila — revijo *Slavia*, znanstveni časopis *Byzantinoslavica* in vse od prvega letnika (1935) revijo *Slovo a slovesnost*, iz katerih sprejemamo tudi pri nas bogate informacije o sodobni lingvistični teoriji. Ne nazadnje nam je tu omeniti Havránkovo funkcijo, ki jo je imel v Mednarodnem slavističnem komiteju, saj je bil od njegove ustanovitve v samem predsedstvu te najvišje slavistične organizacije, bil l. 1963 izvoljen za predsednika in v letu 1968 vodil praški slavistični kongres. Zadnja leta je aktivno sodeloval v delovnih komisijah v okviru Mednarodnega slavističnega komiteja (v komisijah za slovanske knjižne jezike, za slovanski jezikovni atlas, za lingvistično terminologijo ter v komisiji za poetiko in stilistiko). Ne gre zamlčati Havránkove pobude, naj bi se VIII. slavistični kongres odvijal v Ljubljani. Letos v septembru nismo na mednarodnem slavističnem zborovanju v Jugoslaviji Bohuslava Havránka več ugledali.

Še za svojega življenja je akademik Bohuslav Havránek dosegel visoke časti in priznanja, imel je ugled in spoštovanje v svoji domovini, v slovanskih deželah in povsod po svetu, kjer živi slavistika.

Albinca Lipovec
Filozofska fakulteta v Ljubljani

JÁN STANISLAV (1904—1977)

Leto mineva, kar je umrl v Bratislavi Ján Stanislav, nestor slovaške slavistike, univ. profesor, čigar pedagoško in znanstveno delo je bistveno povezano z izrednim povojnim slovaškim nacionalnim razmahom in vzponom.

Stanislav je bil med prvimi slušatelji, ki so po genocidnem madžarskem brezpravju pod Ogrsko prišli na novo ustanovljeno, Slovakom namenjeno univerzo, katere prva, nedolžljiva naloga je bila, da za od mrtvih vstali narod ustvari osnovno izobraženstvo in po némem tisočletju zadušene duševne moči razveže za najplemenitejšo tekmo v kulturnem ustvarjanju. Po razgledih, ki so mu jih omogočila študijska leta v Pragi, Parizu, Krakovu, Ljubljani in Beogradu, je postal v mestu ob Donavi z akad. letom 1936/37 profesor slovaškega primerjalnega jezikoslovja in staroslovaščine. To mesto je zavzemal nepretrgano štirideset let, še mimo akademskih starostnih omejitev.

Prva češkoslovaška republika je bila sicer država Čehov in Slovakov, toda v njenem okviru so bili še milijoni Nemcev, na Slovaškem se je priglašalo k madžarstvu tri četrt milijona Madžarov, na vzhodni meji so živeli Ukrajinci, tedaj največkrat imenovani Rusini, ki so prišli v sestav nove države po odločitvi velesil, da zadržé Sovjetsko zvezo na grebenu Karpatov. Vključenje Slovakov v ČSR je nedvomno pomenilo njihovo nacionalno rešitev. Zaradi unitaristične ustave, priznavajoče le en, enoten, češkoslovaški narod z enim jezikom, ki je bil sicer imenovan češkoslovaški, dejansko pa pomenil češki, je to vključenje pomenilo sto in sto vprašanj, predvsem o priznavanju slovaškega naroda z vsemi pravicami moderne nacionalne skupnosti. Stanislav je stal s svojim lingvističnim delom izrazilo na braniku slovaškega jezika v sodobnosti in preteklosti.

Že s knjigo, ki jo je izdal 1938 — tedaj je bil asistent prof. M. Weingarta v Pragi — pod naslovom *Československá mluvnica (v slovaščini, a s pristankom na »češkoslovaški« naslov)*, je nakazal pot, po kateri bo teklo njegovo delo: slovaščina, ob češčini v preteklosti, v narečjih, o dveh književnih jezikih, v družini slovanskih jezikov.

Če ga je specializacija po diplomu usmerjala v zgodovinsko bazo slovaščine, ga je njegovo rojstvo na severnem robu sredneslovaške narečne baze, v Liptovu, trdno po-

vezovalo z vso živo stvarnostjo ljudske govornice. V svoji monografiji Liptovské nárečia (1932), ki po svojem obsegu — skoraj 500 strani — še danes predstavlja najobsežnejše dialektološko delo s področja slovaškega jezika — je podal sliko enega tistih ljudskih govorov srednje slovaške, ki predstavljajo osnovo štúrovski zakonitvi skupnega slovaškega knjižnega jezika.

Desetletji po prvi in čas po drugi vojni je Stanislav zaplaval z deli, ki so neločljivo povezana s prizadevanji za dokaz in uveljavljenje slovaščine kot nacionalnega govornega in pisanega jezika in kot samostojnega predmeta v svetovni slavistiki.

O Stanislavovi znanstveni slavistični dejavnosti je mogoče dati v kratkem nekrologu zgolj površen pregled, kratko informacijo. Že poprečen pregled pa pokaže tudi, kje se je Stanislav ne samo dotaknil, ampak se tudi bistveno spopadel s slovenističnimi vprašanji.

Českoslovaška ustava in notranji razvoj ČSR je pomenil zanikanje slovaškega naroda z vsemi lastnostmi, značilnostmi in zahtevami modernega naroda. Češki profesorji, ki so zasedli bratislavsko univerzo, saj so Slovaki imeli komaj tristo osnovnošolskih in kakšnih dvajset srednješolskih učiteljev, so v večini zastopali tezo čl. unitarizma z vsemi njenimi posledicami. To unitaristično smer so mogli šele polagoma znanstveno zavračati novi ljudje, Slovaki, ki so izšli iz novih srednjih in visokih šol.

Med profesorji, ki so zrastle na bratislavski univerzi in se začeli razgledovati neposredno po slovanskem in tujem svetu, je bil tudi Stanislav. Njegovo področje je bila problematika izvirnosti slovaškega jezika ter odkrivanje in razbor razvojnih stopenj skozi njegovo zgodovino do naših dni.

Stanislav je napisal množico razprav, študij, polemik in recenzij, kjer je dokazoval delež Slovakov v staroslovenski, cirilmetodski kulturi Nitre in Velike Morave v 9. stol. Dvema tezama o izviru najstarejšega slovanskega knjižnega jezika je ob stran postavil tretjo: Kopitar in Miklošič sta postavila tezo o njegovem panonskem izviru, »drugi« rod (največ) Slovencev kot Oblak, Murko, Ramovš, je določil izvir v egejski makedonščini, Stanislav, ki mu je zadnja leta stopil ob stran Ukrajinec J. Ševelov, profesor v ZDA, pa je postavil teorijo, da je bil jezik Konstantina in Metoda slovaščina z makedonskimi potezami. Zagovarjal je tezo, da je bilo središče Velike Morave in delovanja solunskih prvoučiteljev slovaška Nitra. Ponovno in z različnih strani je razpravljal o značaju Velike Morave, o Pribinovih velmožeh v Spodnji Panoniji, o slovanskem bogoslužju, o slovanskim v staroslovenskem, madžarskem in nemškem jeziku, o osebnih imenih v salzburških listinah in v Čedadskem evangeliju itn.

Pod naslovom Slovenský juh v sredoveku (1948) je v dveh knjigah topografskega gradiva in v pridruženi knjigi zemljevidov uveljavljal tendenco o slovaškem značaju Panonske kotline, Podonavja in Potisja. S Stanislavom se v marsičem niso strinjali na slovaški in češki strani, a s slovenske strani sta svoje ugovore in pomisleke izrazila dr. Anton Bajec in dr. Franc Grivec.

(Neobjavljeno) krajepisno gradivo, ki se je ob Stanislavovem delu nanašalo na Prekmurje, je zbral Ivan Zelko. Ob poudarku, da je to Stanislavovo delo izzvalo pred tridesetimi leti ostro kritiko, pa je dr. Šimon Ondruš v nekrologu zapisal: »Najnovejše raziskave pri nas in v tujini kažejo, da je bilo v njem mnogo več resnice, kakor se je kdaj mislilo.«

Stanislavovo razpravljanje o slovanski Sred. Evropi v 9. in 10. stol. je razgibalo znanstveno diskusijo o praslovanščini in starocerkveni slovanščini in široko odprlo vprašanje o obče kulturnem in kulturnopolitičnem značaju bizantinskega poslanstva 863, kar so potrdila povojna arheološka odkritja na Slovaškem in Moravskem.

Stanislav je z Isačenkom postavil novo karakteristiko Brižinskih spomenikov in II. spomenik prištel slovaškemu slovstvu. Stanislavova teza o izviru Brižinskih spomenikov in o značaju njihovega jezika je v slavistiki ali sporna ali zavrnjena. Gledati jo moramo z zornega kota avtorja, ki je istovetenje velikomoravski = slovaški raztegnil tudi na slovenske spomenike. (Prim. prispevek Brede Pogorelec o BS v Nahtigalovem zborniku.)

Ob razpravah, ki so se tikale deleža Slovakov oziroma slovaškega jezika pri prvem slovanskem knjižnem jeziku, je bila naravna Stanislavova težnja, da išče različne faze jezika, ki so ga uporabljali Slovaki kot knjižni jezik. Najizraziteje gre tu za prvo uzakonitev slovaškega knjižnega jezika, ki jo je uresničil razsvetljenec Anton Bernolák: Stanislav je kritično izdal njegovi glavni jezikoslovni deli (1941) in napisal o njem razpravo (1946/47). S tem je v svetovni slavistiki izpopolnil zgodovinsko podobo slovaščine kot enega izmed slovanskih knjižnih jezikov; saj npr. Nahtigal v Slovanskih jezikih ni govoril o Bernoláku.

Po Stanislavovi vnemi in skrbi je prišla v razvid množica dotlej nezanih, nezapaženih, zato znanstveno neizkoriščenih slovaških jezikovnih spomenikov in dokumentov. O tem je objavljajl vsaj informativna poročila in dodajal svojo sodbo; če ni obveljala v celoti ali posameznostih, je vsaj omogočala boljše, ustreznješe. V tem je marsikdo nadomestil zgodovinopisce, ki so na Slovaškem rasli počasneje kakor slovakisti.

Poglobljen študij slovaških narečij, znanstven pretres razdobij, ko dozoreva uzakonitev slovaščine kot knjižnega jezika, in znanje slovanskih in klasičnih jezikov poleg sosednje madžarščine in nemščine so ustvarili pogoje, da je mogel Stanislav napisati zgodovino slovaškega jezika. To njegovo življenjsko delo pod naslovom *Dejiny slovenského jazyka* je rastle skozi desetletja in je prišlo na svetlo v petih knjigah med leti 1956 in 1973. Prva knjiga vsebuje glasoslovje, druga oblikoslovje, četrta in peta pa sintakso. Tretja knjiga — izšla je že v drugi izdaji — je prinesla jezikovne spomenike. To Stanislavovo delo obsega v celoti skoraj 4.000 strani in predstavlja s svojo široko materialno in problemsko bazo nepogrešljivo izhodišče za nadaljnje raziskovanje sedanjih in prihodnjih lingvistov slovakistov in slavistov.

Življenje je sklenil Stanislav s slovnico staroslovansščine, katere prvi del je letos izšel, drugi del pa je še v tisku.

Ob vsem svojem, kakor pravijo slovaške osmrtnice, po vsebini in obsegu monumentalnem delu pa se je Stanislav vsa desetletja uveljavljajl tudi kot publicist in praktični vzgojitelj. Štel je enako za svojo dolžnost, da vrača pomadžarjenim krajevnim imenom njihovo slovaško lice, da poučuje književno govorico v drami in operi ljudi, ki so tu zavzemali povsem novo kulturno področje nacionalne kulture, da govori na zborovanjih šolnikov in založniških delavcev, da nastopa na mednarodnih konferencah itn.

Stanislavov odnos do Slovencev in slovenstva, tudi ko nam je »jemal«
Brižinske spomenike ali Kocljevo Panonijo, nikoli ni bil sovražen, ampak poln iskrenega občudovanja in nekako romantičnega navdušenja. Zanj so bili srčni prijatelji Kopitar, ki je pritrdil Bernolákovim kodifikaciji, Miklošič, ki je prvi postavil pred mednarodni slavistični svet jezikovne elemente slovaščine, ter Nahtigal in posebno Ramovš, ki sta bila njegova učitelja v »mladih«
letih. V letu ljubljanskega študija je prevedel Cankarjevega Kralja na Betajnovi, ki ga pa žal bratislavška drama ni uvrstila v program. Delovanje lektorata slovaščine v Ljubljani je na bratislavski slavistiki leta in leta navajal kot vzgled, vreden posnemanja, dokler lektorat slovenščine ni bil ustanovljen vsaj s honorarno namestitvijo dr. Vít'azoslava Hečka. Ko je nenadna Hečkova smrt zamajala obstoj slovenskega lektorata, je sam uskočil in od akad. leta 1973/74, ob vzporednem lektoratem tečaju pod Melicharom Václavom, imel primerjalna predavanja iz slovaško-slovenskega jezikoslovja.

Primerna oddolžitev s slovenske strani bi bila, ko je Stanislavovo delo sklenjeno, da bi slovenska lingvistika pregledala njegovo delo in povedala svoje mnenje o vprašanih, ki se tičejo nas in Slovakov.

Viktor Smolej
Ljubljana

ALEKSANDR ALEKSANDROVIČ REFORMATSKI

A. A. Reformatski se je rodil v družini profesorja kemije A. N. Reformatskega. Očeta in sina lahko srečamo med pomembnejšimi imeni, zapisanimi v enciklopedičnih slovarjih. A. A. Reformatski je končal jezikoslovje na Moskovski univerzi. Po končanem študiju je začel delati pri različnih založbah. Že v 20. letih ga zasledimo kot predava-